

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINING NUTQIY SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHDA FOYDALANADIGAN METOD VA DIDAKTIK O'YINLAR

Muallif: Nasriddinova Nasiba Alimjonovna ¹

Affiliyatsiya: Gul DU Psixologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti "Boshlang'ich ta'lim
uslubiyati" kafedrası o'qituvchisi ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15188944>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini o'stirish, nutq ravonligini ta'minlash, mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirishda, ko'plab so'z boyligiga ega bo'lish uchun darslarda didaktik o'yinlar va turli metodlardan foydalanish kerakligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf o'quvchilari, o'qituvchi, nutq, savodxonlik, metod, didaktik o'yinlar, maktab, mustaqil fikrlash, ta'lim, tarbiya

Ta'lim sohasining poydevori boshlang'ich ta'lim hisoblanadi. Bizga ma'lumki boshlang'ich sinf o'quvchilari 6-9 yoki, 7-10 yosh oralig'idagi bolalar hisoblanadi. Tabiiy xolat, ular o'yin faoliyatidan o'qish faoliyatiga endigina qadam qo'ygan o'quvchilar desak adashmaymiz. Shuning uchun ham biz boshlang'ich sinf o'qituvchilari ularni darsimizga qiziqтира olishimiz, maktabga mehr qo'yishi, darslarni yaxshi o'zlashtirishi, kitob bilan do'st bo'lishlari uchun bor kuch - g'ayratimizni sarflashimiz kerak. Albatta, o'quvchilarni darsga, o'qishga qiziqtirish yo'lida o'zimiz toliqib qolmasligimiz uchun avvalo o'z kasbimizni sevishimiz, ularga mehr qo'yishimiz, ularni o'z farzandimizdek ko'ra olishimiz, yonib turgan ko'zlaridagi mehrni va bilimga chanqoqligini so'ndirib qo'ymasligimiz, asosiysi beg'uborliklarini saqlab qolishimiz kerak. Biz boshlang'ich sinf o'quvchilarini birdaniga o'qishga jalb qila olmaymiz, barcha fanlar kabi Ona tili va O'qish savodxonligi darslarini ham turli didaktik o'yinlar va metodlar orqali tashkillashtira olsak ular o'yin faoliyatidan o'qish faoliyatiga tez moslasha boshlaydilar. Biz maktabda ta'lim berish bilan birga tarbiyani ham shakllantirib boramiz. Albatta har bir darslarda qo'llaniladigan metodlar va tashkillashtirilgan didaktik o'yinlarimiz orqali ularni nutqini rivojlantirib, mustaqil fikrlash doiralarini kengaytirib borishimiz zarur.

Nutq - bu til deb ataluvchi, o'ta muhim vazifalarni bajaruvchi noyob quroldan foydalanish jarayoni, til birliklari imkoniyatlarini bog'lash, tafakkur, ong hamda vaziyat kabi hodisalar bilan muhim munosabatda namoyon bo'lishidir.

Husayn Voiz Koshifiyning "Futuvvatnomai sultoniy yoxud javonmardlik tariqati" nomli asarida nutq haqida "Bilgilki, odamizodning sharafi nutqi bilan va nutq odobiga rioya qilmagan odam bu sharaftan bebahradir. So'z hammavaqt savob uchun

ishlatilishi, to'g'ri va haqqoniy bo'lishi kerak. Agar shunday bo'lmasa, jim turgan ma'qul" degan ta'riflar berib o'tilgan.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida darslardagi ta'lim sifati va samaradorligini oshirish maqsadida bir qator metodlar, didaktik o'yinlar va materiallardan foydalaniladiki, ulardan o'rinli va natijali foydalanish o'qituvchidan katta mahorat talab etadi. O'quvchilarga ma'lumotlarni berishda va ularning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirishda aniqlik va izchillikni talab etadi. Biz boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan asosan ona tili va o'qish savodxonligi darslarida "Tezkor savol - javob", "O'ylab top", "Kim chaqqon", "Ven diagrammasi", "Kungaboqar", "Idrok xaritasi", "Nima uchun?", "Assesment", "Pianino" kabi metodlar hamda "O'qib ko'rchi", "Davom ettir", "Safar", "Sirli so'z", "Zanjir", "O'yin - topishmoq", "Bu meniki", "Tez javob", "Rebus", "Krossvord" kabi o'yinlardan foydalanamiz. Bu metod hamda o'yinlar o'quvchilarning nutqini rivojlantirish, dunyoqarashini shakllantirish, o'z fikr - mulohazalarini erkin, mustaqil bayon eta olishlari uchun yordam beradi. Quyida biz sizlar bilan qo'shimcha sifatida o'quvchilar nutqini rivojlantirish va o'qish savodxonligini shakllantirish uchun

"Alpinistlar", "SWOT" taxlil, "Tushunchalar tahlili" nomli bir qator metodlardan foydalanish va ularni dars jarayonida qo'llashning ahamiyatli tomonlarini keltirib o'tamiz.

"Alpinistlar" metodi

Ushbu metoddan ko'zlangan asosiy maqsad: o'quvchining mavzu yuzasidan qiyinchilik darajasiga ko'ra tabaqalashtirilgan savol va topshiriqlarga javob berishi orqali tog' cho'qqisiga chiqishiga yordam berish. Tog' cho'qqisini zabr etish orqali o'quvchida o'ziga bo'lgan ishonch va o'z ustida ishlashga yanada ishtiyoq paydo bo'lishiga yordam beradi. Bunda o'qituvchi tog' chizmasini doskaga ilgan holda quyidan yuqoriga qarab oddiydan murakkabga tamoyili asosida mavzu yuzasidan savol va topshiriqlarni belgilab beradi. Bunda quyi qismda qiyinlik darajasi biroz soddaroq, o'rta qismida o'rta darajadagi savollar, tog' ning yuqori qismida esa murakkablik darajasi qiyin bo'lgan savollar bilan o'quvchiga yuzlanadi. Savollarga to'g'ri javob berish orqali o'quvchi keyingi bosqichga o'tadi va tog'ning barcha qismidagi topshiriqlarni bajargan o'quvchi "Alpinist" maqomiga erishadi va tog' cho'qqisini zabt etgan hisoblanadi.

"Tadqiqot metodi" - "SWOT" tahlil

SWOT – tahlil metodi ta'lim tizimida eng ko'p qo'llaniladigan va yaxshi samara beradigan metodlardan biri hisoblanadi. Bunda S– strength– kuch, W - weakness– zaiflik, O – opportunity – imkoniyat, T– threat – xavf degan ma'nolarni anglatadi. Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilim va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarini topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholash, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur metoddan boshlang'ich ta'limda foydalanish orqali o'quvchilarda mavzu yuzasidan har tomonlama chuqur va asosli fikrlash ko'nikmasi shakllantiriladi va rivojlantiriladi.

“Tadqiqot metodi” - “SWOT” tahlil

Nº	Kuchli tarafi	Nº	Imkoniyatlari
1		1	
2		2	
3		3	
4		4	
5		5	
6			
7			
Nº	Kuchsiz tarafi	Nº	Takliflar
1		1	
2		2	
3		3	
4		4	
5		5	
6			
7			

“Tushunchalar tahlili” metodi

Mazkur metod o'quvchilar yoki qatnashchilarni mavzu yuzasidan tayanch tushunchalarni o'zlashtirish darajasini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda tekshirish, baholash, shuningdek, yangi mavzu bo'yicha dastlabki bilimlar darajasini tashxis qilish maqsadida qo'llaniladi.

Metodni amalga oshirish bosqichlari:

1. Ishtirokchilar mashg'ulot qoidalarini bilan tanishtiriladi.
2. O'quvchilarga mavzuga yoki bobga tegishli bo'lgan so'zlar, tushunchalar nomi tushirilgan tarqatmalar beriladi (individual yoki guruhli tartibda).
3. O'quvchilar mazkur tushunchalar qanday ma'no anglatishi, qachon, qanday holatlarda qo'llanilishi haqida yozma ma'lumot beradilar.
4. Belgilangan vaqt tugagandan keyin o'qituvchi berilgan tushunchalarning to'g'ri va to'liq izohini o'qib eshittiradi va slayd orqali namoyish etadi.

Har bir ishtirokchi berilgan to'g'ri javoblar bilan o'zining shaxsiy munosabatini solishtirib tekshirib oladilar. Ushbu metoddan foydalanishda boshlang'ich sinf Ona tili va o'qish savodxonligi darsligida berilgan “Xotiraning dorisi” mavzusidan foydalanib ko'ramiz. (1-sinf.1- qism. 2021-yil).

“Tushunchalar tahlili” metodi

Nº	Tushunchalar	To'g'ri	Noto'g'ri
1	Yodning kashf etilishiga tasodif sabab bo'lgan	+	
2	Dengiz mahsulotlarida yod moddasi uchramaydi		-
3	Yod xotirani kuchsiz qiladi		-
4	Shifokorlarning aytishicha yod- xotiraning dorisi	+	
5	Yodlangan osh tuzida yod moddasi bo'ladi	+	

XULOSA

Boshlang'ich sinf darslari didaktika bilan ya'ni ta'limning umumiy nazariyasi bilan ham uzviy bog'lanadi. Boshlang'ich sinf darslari didaktika belgilab bergan qonuniyatlar, qoida va prinsiplarga asoslanadi. Darslarni bolalarning qiziqishlari bilan bog'lab olib borishga rioya qilish maktabda o'qitiladigan barcha predmetlardan, shu jumladan, ona tilidan ham o'quv jarayonini tashkil qilishda juda zarurdir. Bunda bolalarning nutqini boyitishni, sintaksisi va bog'lanishni, nutqini o'stirishni ham ta'minlash kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Azimova I, Mavlonova K, Quronov S, Sh Tursun. Ona tili va o'qish savodxonligi. Darslik. 1- qism. Toshkent-2021.
2. Qosimova K, Matjonov S, G'ulomova X, Yo'ldosheva Sh, Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. –T.: Noshir 2009. – 163 b.
3. Matjonov S., va boshqalar “O'qish kitobi” 4-sinflar uchun darslik, “Yangi yo'l poligraf servis” 2017.
4. Muhammadjonova La'lixon. Ritorika.-Toshkent: 2019.
5. Nasriddinova N. O'quvchilarning savodxonligini oshirishda ona tili va o'qish fanining ahamiyati/ J.EURASLAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH.-Toshkent- 2022. 731-732- b.
6. Husayn Voiz Koshifiy. Futuwwatnomai sultoniyy yoxud javonmardlik tariqati. Toshkent- 1994. -57-58-b.
7. Qudratova G. Boshlang'ich ta'limda interfaol usullardan foydalanishning ahamiyati/ J.Ta'lim fidoiylari- 2021.

